

дитячого твору безпосередньо залежить від вміння автора розмовляти з дитиною **її мовою** - в усіх можливих сенсах цього слова.

SUMMARY

Under functional and communicative research approach the definition «communicative efficiency of children's book» is defined. The main attention concentrates on lingual and speech tools of the effective literary communication between adult author and reader-child. The distinguishing features of literary discourse for children's literature are described based on modern children's poetry.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. Лінгвістична генетика: проблеми і перспективи. – Львів, 2005.
2. Бахтин М. Проблема речевих жанрів // Собр.соч.: В 7 т. Работы 1940-1960-з годов. - М., 1996. –Т.5.
3. Різун В., Мамалига А., Феллер М. Нариси про текст. - К., 1998.
4. Кулешов Е.В. Предисловие //Детский сборник: Статьи по детской литературе и антропологии детства / Сост. Е.В.Кулешов, И.А.Антипова.- М., 2003. – С. 8-15.
5. Рогачев В. Память детства как категория поэтики детской литературы // Проблемы детской литературы. - Петрозаводск, 1984. – С.111-114.
6. Гаврилова Т. Vaby talk в детской литературе: к проблеме стереотипа (на материале литературных bestiариев) // Детский сборник: Статьи по детской литературе и антропологии детства / Сост. Е.В.Кулешов, И.А.Антипова. - М., 2003. – С. 440-445.
7. Богуш А. Мовленнева компетенція дошкільника як лінгводидактична проблема // Дошкільна лінгводидактика: Хрестом./ А.Богуш. - К., 2005. – С. 149-156.
8. Сорокотенко О. Літературна казка: порівняльний та типологічний аспект: Автореф. дис... канд. філол. наук. - Одеса, 1996.
9. Тараненко О. Роль казки в становленні сприйняття художнього твору: Автореф. дис...канд.філол.наук. - Донецьк, 1999.
10. Папуша О. Наратив дитячої літератури: специфіка художнього дискурсу: Автореф. дис... канд. філол. Наук. - Тернопіль, 2004.
11. Дзюбишина-Мельник Н. Розкажу тобі я ще й про те... (Мова дитячої літератури) // Культура слова. - К., 1991. - Вип. 41. - С. 62-68.
12. Дзюбишина-Мельник Н. Художній стиль і мова творів для дітей // Культура слова. - К., 1992. - Вип. 42. - С. 85-90.
13. Детские словообразовательные инновации: Уч.пос. / Сост. С. Цейтлин. – Ленинград, 1986.
14. Детские речевые неправильности в образовании форм глагола: Учеб.-метод.пос. / Сост. С. Цейтлин. – Ленинград, 1985.
15. Оказиональные морфологические формы детской речи: Уч.пос. – Ленинград, 1988.
16. Негневицкая Е., Шахнарович А. Язык и дети. - М., 1981.
17. Негневицкая Е. Функции текста в процессе обучения второму языку и виды действия с текстом: Психолінгвістическая и лінгвістическая природа текста и особенности его восприятия. - К.,1979. - С. 223-230.
18. Славова М. Попелюшка літератури. - К., 2000.
19. Огар Е. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки. – Львів, 2002.
20. Чуковский К. От двух до пяти. - К., 1988.

Надійшла до редакції 21 лютого 2006 р.

ВПЛИВ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАУКОВОГО ВИКЛАДУ НА СТИЛЬ СУЧАСНИХ ВИДАНЬ

Л.О. Івасенко

Здійснено аналіз методичних, наукових та навчальних видань, що подають рекомендації авторам наукових праць стосовно викладу матеріалу. Проаналізовано зміни у поглядах на характер наукового стилю та їхній вплив на якість сучасних видань.

Вже понад півстоліття науковий стиль мови притягує погляди вітчизняних дослідників своєю незбагненою природою і загадковим характером. Як оформляти результати наукових досліджень у вигляді дисертації, статті, монографії? Чи можна у наукові тексти вносити елементи емоційного забарвлення, власну авторську оцінку чи відступи

від основної теми для зацікавлення читача? Без сумніву, ці питання постають перед кожним, хто займається науковою діяльністю та оприлюднює її результати. Допомогти вирішити питання щодо основних ознак наукового стилю й покликані монографії, навчальні посібники та методичні рекомендації, перші з яких побачили світ ще у 50-х роках ХХ століття.

Із середини минулого століття на допомогу автору, редактору та перекладачу невеликим накладом та форматом починають видаватися «книжки-порадники», в яких доступно подаються рекомендації щодо структури наукового видання, викладу матеріалу, оформлення науково-довідкового апарату тощо. (Зауважимо, що такий посібник отримував автор або перекладач під час подання ним заявки на написання чи переклад книжки). Пізніше автори-початківці при написанні наукових праць мали можливість користуватися порадами дослідників М.М. Кожині [1], Є.С. Жарикова [2], П.Т. Приходька [3, 4], І.М. Грушка і В.М. Сиденка [5], О.М. Митрофанової [6]. В останні роки побачили світ методичні рекомендації та навчальні посібники таких авторів, як Г.Я. Солганик [7], С. В. Сьомін [8], І.С. П'ятницька-Позднякова [9] та ін.

У нашій статті на підставі аналізу видань вищезазначених авторів спробуємо простежити, як змінювалися погляди дослідників на характер наукового викладу, як віддзеркалювалися ці зміни у рекомендаціях для авторів наукових праць, зрештою, чи виграли від цього самі наукові видання.

Загалом у дослідженнях, присвячених проблемам наукового викладу, завжди існувало два погляди: традиційний, який трактує науковий стиль як безсторонній, безособовий, позбавлений емоційного навантаження та експресивних форм, та новаторський, прихильники якого вважають, що треба кардинально змінювати ставлення до наукового викладу, який обов'язково повинен мати ознаки експресії, що активізує увагу читача, зосереджує на суттєвих моментах змісту, полегшує засвоєння наукової думки.

У 50–60-х роках ХХ століття починають розроблятися мовностилістичні підходи до наукового викладу саме з традиційного погляду, тому основними ознаками наукового стилю називають безсторонність, узагальненість та безособовість. З нечисленних (поки що!) розвідок необхідно відзначити монографію М.М. Кожині «О специфике художественной и научной речи в аспекте функциональной стилистики», де науковий стиль характеризується як діаметрально протилежний стилю художньої літератури. Як негативна риса наукового викладу називається невластива йому образність, яка науковому мовленню «навіть протипоказана, оскільки відволікала би в сторону хід думки, хід міркувань, ведучи до неточності, розпливчатості характеристик і формулювань» [1, с. 166]. Хоча авторка припускає існування у науковому стилі засобів словесної образності, але лише зрідка і в деяких випадках:

«...по-перше, коли ще не виробилося, не сформувалося певне поняття та його назва в тій чи іншій галузі науки;

...по-друге, у тих випадках, коли викладаються не власне строгі наукові дані, у томі числі у своєрідних відступках;

...по-третє, переважно у літературі не суто науковій, а в науково-популярній (саме з метою популяризації викладу» [1, с. 167].

Через сорок років після виходу цієї монографії ми можемо посперечатися стосовно сформульованих авторкою пунктів, що свідчить про величезні зміни, які сталися у свідомості науковців (і не лише тих, хто досліджує проблеми наукового стилю, а й тих, хто ним користується у творчій діяльності). Спірність висунутих авторкою тверджень ми

можемо довести фактами з наукових праць видатних учених П. Еренфеста, Е. Шредінгера, М. Планка, Н. Бора та багатьох інших, котрі прикрашали свої твори відточеними реченнями, сполучали традиційну манеру письма з прийомами усного викладу, характерними для лекцій, виявляли у своїх статтях індивідуальні риси характеру, що викликало у читачів своєрідну насолоду.

Пізніше, у 70–80-х роках, на характер рекомендацій щодо наукового викладу починає впливати позиція науковця, який займається теоретичними дослідженнями особливостей наукового стилю. У методичних рекомендаціях цих років щодо підготовки публікацій за результатами наукових досліджень подаються різноманітні стилістичні поради:

«Естетичність ученого... деякою мірою впливає і на форму викладу результатів наукових досліджень. Вимога краси за відповідних умов тут реалізується у вигляді бездоганної стрункості, мовної оригінальності та образності описів» [2, с. 138].

«Вимога точності обумовлює особливість підбору слів (лексики), переважання нейтральних слів, без емоційного забарвлення» [10, с. 17].

«Виразність і колоритність наукової мови досягається також завдяки застосуванню літературних образів, крилатих слів, прислів'їв, приказок, влучних характерних висловів тощо» [4, с. 57].

«Науковий стиль виокремлюється серед інших функціональних стилів чіткою визначеністю своїх мовних характеристик. Виходячи з явищ, найбільш характерних для стилю наукової прози, дослідники підкреслюють певну «консервативність» у відборі мовних засобів... Навіть жанри індивідуальної монографії, доповіді, які теоретично дають автору більшу свободу вибору, ніж, наприклад, у підручнику чи журнальній статті, виявляються значною мірою канонізованими (або типізованими) за своїми лексико-фразеологічними і морфологічно-синтаксичними характеристиками» [6, с. 18-19].

Незважаючи на очевидну «строкатість» порад, впадає у вічі безсумнівне зацікавлення дослідників мовностилістичними особливостями наукового викладу, яке подекуди переходить навіть у певну революційність (справжнього захоплення вартує порада вміщувати у наукові тексти приказки та прислів'я!). До речі, деякі дослідники саме у цей час починають змінювати погляди щодо наукового викладу з традиційних на новаторські, стверджуючи у своїх дослідженнях, що емоційну лексику повністю з наукового тексту виключати не можна [див., зокрема 11].

На жаль, у сучасних виданнях, що мають на меті скерувати вченого на шляху створення наукового тексту, починає простежуватися прикра тенденція до повернення традиційних підходів щодо наукового стилю. В авторитетних виданнях з'являються твердження, що мова наукової прози кардинально протиставлена мові художньої літератури, тому всілякі «словесні прикраси», почуття і переживання автора недоречні у науковому творі [див. 7]. Відсутність експресії у науковому тексті сприймається як благо чи ідеал, «унаслідок чого домінуючою формою оцінки результатів дослідження є констатація фактів» [9, с. 97].

Вважаємо, що такі однозначні трактування утруднюють еволюцію наукового стилю та закріплюють переконання про традиційність у підходах до створення наукового тексту. Найбільше від цього потерпає наукова книга, створена авторами, яких теоретичні джерела переконують, що немає потреби зацікавлювати читача, звертатися до образних засобів мови, зокрема метафор, експресивних уточнень, елементів діалогу, змальовувати шлях науковця до того чи іншого відкриття, а достатньо вмістити лише сухий опис готових результатів.

На сьогодні український книжковий ринок переповнений науковими виданнями, виклад яких рясніє мовними штампами, заплутаними реченнями, плеоназмами, нелогічними висновками, невиразними означеннями та іншими мовностилістичними похибками. Авторі-науковці не використовують елементів зацікавлення читача, які обов'язково мають вміщуватися у вступі до наукової праці, а також у заголовках твору. Часто просту і виразну мову автори підміняють казенними, сухими фразами, які затуманюють зміст, або ускладнюють виклад наукоподібними висловами, що безнадійно утруднюють його розуміння. Особливо це дається взнаки у наукових виданнях з гуманітарних наук, де легко підібрати аргументи на користь будь-якої теорії. Так з'являються видання, не адаптовані до потреб читачів, нерідко у вигляді продубльованого тексту докторської дисертації. У таких наукових працях у вступі визначаються актуальність, проблема, предмет та об'єкт дослідження, що властиво дисертації, але абсолютно не потрібно читачеві; висновки часто будуються у формі пронумерованих пунктів, викладених безособовим пасивним стилем, тобто стилем дисертації.

Змальована ситуація свідчить, що автори наукових праць не завжди усвідомлюють, що у наш час особисті здобутки на ниві науки можуть зацікавити широке читацьке коло, якщо будуть викладені ясно, точно і просто, за допомогою засобів емоційної експресії і навіть з так званими ліричними відступами. Лише тоді ми зможемо очікувати на появу наукових видань, що принесуть користь українській науці і стануть справжніми бестселерами для вдячних читачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кожина М.Н. О специфике художественной и научной речи в аспекте функциональной стилистики. - Пермь, 1966.
2. Жариков Е.С. Методологический анализ возможностей оптимизации научного творчества. - К., 1968.
3. Приходько П.Т. Тропой науки. - М., 1969.
4. Приходько П.Т. Азбука исследовательского труда. - Новосибирск, 1979.
5. Грушко И.М., Сиденко В.М. Основы научных исследований. - Х., 1983.
6. Митрофанова О.Д. Научный стиль речи: проблемы обучения. - М., 1985.
7. Солганик Г.Я. Стилистика текста: Учеб. пособие. - М., 1997.
8. Здобувачу наукового ступеня: Метод. рекомендації. - К., 2002.
9. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: Навч. посібник. - К., 2003.
10. Подготовка публикаций по результатам научных исследований: Метод. рекомендации. - Л., 1978.
11. Разинкина Н.М. Стилистика английской научной речи: Элементы эмоциональной субъективной оценки. - М., 1972.

Надійшла до редакції 21 лютого 2006 р.

ДИТЯЧА ПУБЛІЦИСТИКА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ю.В. Стадницька

Висвітлено стан дослідження української дитячої періодики, визначено сутність поняття «дитяча періодика». Проаналізовано масив текстів нехудожньої дитячої літератури, опублікованих в українських дитячих періодичних виданнях. Запропоновано використовувати термін «дитяча публіцистика» для позначення комплексу нехудожніх текстів, створених спеціально для дитячої періодики. Охарактеризовано основні риси дитячої публіцистики.

Становлення української дитячої періодики – складний процес, який від самої її появи залежав від впливу багатьох чинників історичного,